

STADIA

HELSINGIN AMMATTIKORKEAKOULU

ENSIMMÄISET ÄÄNET

Yhteissoittomateriaali klarinetinsoiton vasta-alkajille

Musiikin koulutusohjelma
Musiikkipedagogi
Opinnäytetyö
Huhtikuu 2006

Anni Ollila

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto
Musiikki		Musiikkipedagogi
Tekijä		
Anni Ollila		
Työn nimi		
Ensimmäiset äänet: yhteissoittomateriaali klarinetinsoiton vasta-alkajille		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Huhtikuu 2006	32+56
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Työ on kaksiosainen. Raporttiosassa esittelen tekemäni yhteissoittomateriaalin ja sen tekemisen vaihteita ja haasteita. Klarinetin rakennetta ja alkeisoppijaksoja koskeva alkuselvitykseni tekee työn ymmärrettäväksi myös niille, jotka eivät ole tekemisissä klarinetinsoiton kanssa.</p> <p>Työn toinen osa on erillinen vihko, joka sisältää sovituksia tutuista kappaleista sekä omia sävellyksiäni klarinettiryhmille. Kappaleista on sekä partituurit että erilliset stemmat soittajille. Kappaleissa on 3-4 b-klarinetia ja basso, lisäksi mahdolliselle c-klarinetille on oma stemmansa. Kappaleissa on erityisesti otettu huomioon vasta-alkajat ja heidän taitonsa. Omissa sävellyksissä on kantavana ajatuksena oleellisesti klarinetinsoittoon liittyviä asioita kuten yksittäinen sormitusyhdistelmä tai intervalli, jonka ympärille kappale on rakennettu.</p> <p>Työni on tarpeen, koska klarinetinsoiton alkeisoppilaille on vaikea löytää yhteissoittomateriaalia, varsinkin jos ryhmässä on hyvin eritasoisia oppilaita. Aivan vasta-alkajille mielekästä materiaalia ei juuri ole saatavilla.</p> <p>Opinnäytetyön tekemisen tuloksena on avautunut uusia näkökulmia sekä opetukseen että yhteismusiikkiin. Olen sovituksia tehdessäni joutunut miettimään esimerkiksi kaikki helpot ja vaikea sormitusyhdistelmät ja äänen tuottamisen kannalta vaikeat hypyt. Tällaisten asioiden tunteminen auttaa itseäni ja muita klarinettipedagogeja paitsi itse tekemään yhteissoittomateriaalia myös valitsemaan muiden tekemästä materiaalista omiin tarkoituksiin sopivimmat kappaleet.</p>		
Teos/Esitys/Produktio		
Ensimmäiset äänet		
Säilytyspaikka		
Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia kirjasto/Ruoholahti		
Avainsanat		
Yhteissoitto, klarinetti, sovittaminen, säveltäminen, soitonopetus, vasta-alkajat		

Degree Programme in		Degree
Classical Music		Music pedagogue
Author		
Anni Ollila		
Title		
The first tones – chamber music for beginners clarinetgroups.		
Type of work	Date	Pages
Thesis	April 2006	32+56
<p>ABSTRACT</p> <p>The thesis consists of two parts. In the first part I introduce the clarinet, list the elementary methods for the clarinet most often used in Finland, and describe the process and the problems of arranging chamber music for beginners. This introduction provides the necessary background for readers who know little or nothing about clarinet playing.</p> <p>The second part, a separate music book, includes arrangements of commonly used melodies and my own compositions for clarinet groups. These pieces include both a score and individual parts for players. The music is made for 3-4 Bb clarinets and bass clarinet, and also includes a part for a C clarinet. The pieces are designed especially for beginners. In my own compositions there is always a specific technical aspect of clarinet-playing on which the piece is based, such as a certain fingering or interval.</p> <p>The reason for my doing this thesis is that finding chamber music suitable for beginners in clarinet is almost impossible. Now I not only have these pieces, but also a very clear picture of what to look for when seeking new music books for beginners.</p>		
Work / Performance / Project		
The first tones		
Place of Storage		
Helsinki Polytechnic Stadia library/Ruoholahti		
Keywords		
Clarinet, chamber music, arranging, composing, beginners, teaching		

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Työn rakenne	1
1.2 Työn kohderyhmä	1
1.3 Sovituksia omaan käyttöön	2
1.4 Yhteismusisoinnin merkitys	2
2 Klarinetinsoiton aloittamisesta	4
2.1 Aloittelija	4
2.2 Klarinetin rekistereistä	4
2.3 Alkeisoppijaksot	7
2.3.1 Eskelinen, Pesonen & Särkimäki: Vivo (2004)	7
2.3.2 Axelsson & Enberg: Klarinetten och jag (1992)	8
2.3.3 Agnestic & Pettersson: Vi spelar klarinett (1963)	8
2.3.4 Harris: Clarinet basics (1998)	9
2.4 Alkeisoppijaksojen vertailu	9
2.5 Ensimmäiset äänet	10
3 Sovittaminen	11
3.1 Asiat joita ajattelin sovitustyön alkaessa	11
3.2 Sormituksista	11
3.3 Rekisterin ylitys	12
3.4 Muita hankalia yhdistelmiä	13
4 Sävellykset ja sovitukset	14
4.1 Kappaleiden esittely	14
4.1.1 Jouluyö, juhlayö	14
4.1.2 Kuului laulu enkelten	15
4.1.3 Tuiki, tuiki, tähtönen	16
4.1.4 Merirosvolaulu	18
4.1.5 Jättiläisten marssi	19
4.1.6 Keijujen yö	20
4.1.7 Maahisten nuotiotanssi	21
4.2 Kokemuksia konsertista	22
5 Kompromissit ja oma oppiminen työssä	23
5.1 C-klarinetti, sormitusyhdistelmät ja säännöt	23
5.2 Erilaisia näkökulmia sovitusten tekemiseen	24
5.3 Sovitusten muuttuminen prosessin aikana	25
5.4 Oma oppiminen työtä tehdessä	30
5.5 Ajatuksia työn valmistuttua	30
5.6 Lopuksi	31
Lähteet	32

1 Johdanto

1.1 Työn rakenne

Opinnäytetyöni on kokoelma itse tekemiäni sovituksia ja sävellyksiä klarinetinsoiton vasta-alkajille sekä pohdintaa yhteissoitosta klarinetinsoitonopettajan näkökulmasta katsottuna. Lisäksi kerron klarinetinsoiton pedagogisesta lähtökohdasta esittelemällä Suomessa yleisesti käytössä olevat klarinetin alkeisoppijaksot: *Vi spelar klarinett*, *Klarinetten och jag*, *Clarinet basics* sekä suomenkielisen klarinettikoulu *Vivon*. Oppijaksoihin tutustuminen auttaa hahmottamaan klarinetinsoiton alkeisoppilaan taitoja ja sitä, miten vasta-alkajille tulisi sovittaa, jotta kappaleet olisivat käyttökelpoisia. Esittelen myös klarinetin, sen rekisterit ja niiden merkityksen kappaleiden säveltämiselle ja sovittamiselle.

Sävellykset ja sovitukset on koottu erilliseen vihkoon, *Ensimmäiset äänet*. Kappaleissa olen ensisijaisesti ottanut huomioon aivan vasta-alkajien tarpeet ja taidot. Osa kappaleista ja niiden stemmoista on kirjoitettu niin, että niitä pystyy soittamaan, vaikka soittokokemusta olisi vasta muutamilta soittotunneilta. Kappaleiden tarkoituksena on tuoda oppilaille yhdessä soittamisen iloa. Lisäksi osa kappaleista on suunniteltu harjoittamaan jotain yksittäistä pedagogista asiaa. Kappaleissa on 3-4 stemmaa b-klarinetille, yksi stemma bassoklarinetille sekä stemma c-klarinetille.

Työni loppupuolella esittelen tekemäni kappaleet ja perustelen niissä tekemiäni valintoja. Kappaleiden esittelyssä kerron stemmojen ambitukset, nyansoinnin sekä mahdolliset pedagogiset ajatukset sekä erityistä huomiota kaipaavat paikat. Kerron myös miten sovitukset ovat muuttuneet prosessin aikana sekä syyt muutoksiin.

1.2 Työn kohderyhmä

Työ on ensisijaisesti tarkoitettu klarinetinsoitonopettajille, joilla on oppilaina vasta-alkajia. Aloittelijoille suunnattua isomman kokoonpanon materiaalia on olemassa, mutta usein ongelmana on se, ettei sovittaja tai säveltäjä ole joko tutustunut klarinetinsoiton opetuksen kulkuun tai sitten ei ole pitänyt sitä tärkeänä. Muuten helppossa stemmassa voi olla toistuva hankala hyppy tai muu vaikea asia, joka tekee kappaleesta vasta-alkajalle

käyttökelvottoman. Uskon että työni voisi olla hyödyllinen myös sovittajille ja säveltäjille, koska tuon työssäni esiin klarinetin alkeisopetuksen vaatimukset ja esittelen tavan sovittaa kappaleita klarinetinsoiton vasta-alkajille alkeisopetuksen näkökulmasta.

Sovituksista on hyötyä varsinkin yksityisille soitonopettajille: myös yksityistunneilla käyvät oppilaat olisi hyvä saada mukaan yhteismusisointiin. Opettaja on usein yksin omien samaa soitinta soittavien oppilaidensa kanssa, jolloin yhteistyö muiden instrumenttien kanssa, orkesterista puhumattakaan, muodostuu hyvin hankalaksi. Varsinkin yksityisopettajan on siis helpointa koota ryhmä omista oppilaistaan. Tähän tarkoitukseen kappaleeni sopivat mielestäni hyvin.

1.3 Sovituksia omaan käyttöön

Tämä työ on syntynyt oman klarinettiluokkani tarpeisiin syksyn 2003 ja kevään 2006 välillä. Pidän yksityisoppilailleni aina lukukauden päättävät jouluku- ja kevätkonsertit. Mielestäni yhteismusisointi on tärkeää ja siksi konsertteihin on valmistettu klarinettiduojen sekä pianosäestyksellisten kappaleiden lisäksi myös suuremmille kokoonpanoille tarkoitettuja teoksia.

Olen etsinyt luokalleni mielekästä soitettavaa. Koska oppilaiden väliset tasoerot ovat suuret, ei kaikille sopivaa valmista yhteissoittomateriaalia löytynyt. Siksi aloin tehdä sovituksia itse. Yhteissoittoon osallistuvilla oppilailla on ollut soittokokemusta vähimmillään vain muutaman soittotunnin verran ja edistyneimmät ovat olleet perustasolla kaksi¹. Iältään oppilaani ovat olleet 8-15-vuotiaita. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on esitellä omia ideoitani siitä, millaisia helpot sovitukset ovat sekä tarjota soitettavaa oman ryhmäni kaltaisille kokoonpanoille.

1.4 Yhteismusisoinnin merkitys

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman mukaan instrumenttiopetuksen ja yhteismusisoinnin tulisi täydentää ja tukea toisiaan. Oppilaalle tulisi tarjota mahdollisuus soveltaa oppimiaan asioita yhteismusisoinnissa opintojensa alusta lähtien. Yhteismusisointi tuo opiskelijalle iloa ja vahvistaa näin opiskelumotivaatiota. Yhteismusisointi tulisi toteuttaa oppilaan taitojen ja tarpeiden puitteissa esim. työpajoissa, periodeina tai projekteina. Oppilaan musiikillista

kehittymistä tukemaan valitaan tyyliltään ja kokoonpanoiltaan vaihtelevaa ohjelmistoa. Sen lisäksi, että yhteismusisointi kehittää oppilaan musiikillisia valmiuksia, toiminta kehittää oppilaan sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja. (Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002.)

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelmaa noudattavat kaikki musiikin perusopetusta antavat yksiköt. Käytännössä tämä tarkoittaa lähinnä musiikkioppilaitoksia. Opetussuunnitelmassa todetaan, että yhteismusisointi kuuluu oppilaan opiskeluun koko hänen opintojensa ajan, aina siitä lähtien kun instrumentin käsittelytaidot sen sallivat (Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002). Mitä siis on riittävä instrumentin käsittelytaito? Mielestäni riittää että oppilas saa soittimesta äänen. Tämä mahdollistaa yksinkertaisten kappaleiden soittamisen pianon kanssa tai osallistumisen klarinettikuoroon.

¹ Myöhemmin tässä työssä käytän perustasoista lyhennettä PT

2 Klarinetinsoiton aloittamisesta

2.1 Aloittelija

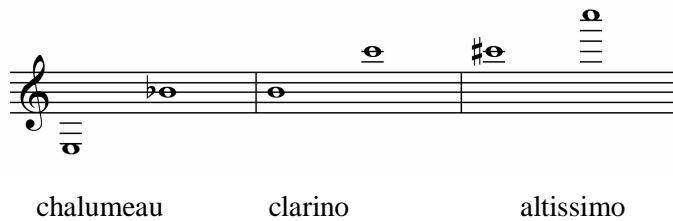
Klarinetin opiskelu suositellaan aloitettavaksi aikaisintaan 9-vuotiaana. Klarinetin ansatsi, eli huuliasete, rakennetaan laittamalla alahuuli alahampaiden päälle. Suukappale lepää alahuulen ja -hampaiden päällä. Ylähampaat tulevat kiinni suukappaleeseen. (Westphal 1962, 70.) Koska kyseessä on siis suussa pidettävä instrumentti, on vaatimuksena neljä pysyvää hammasta ylhäällä ja alhaalla. Toinen vaatimus on sormien riittävä koko. Tästä voidaan tinkiä vaihtamalla tavallinen b-klarineti lapsille tarkoitettuun, Lyonsin valmistamaan, c-klarinettiin. C-klarinetissa ääniaukot ovat huomattavasti b-klarinetia pienemmät ja lähempänä toisiaan. Soitin on myös kevyempi kannatella, koska Lyons c-klarinetit ovat kokonaan muovisia. C-klarinetista on myös helpompi saada ääni, tosin instrumentin äänenlaatu ei ole muovisen b-klarinetin veroinen.

Lyons on hyvä valinta, jos oppilaan sormet eivät vielä riitä joko peittämään b-klarinetin ääniaukkoja, tai sormet ovat liian lyhyet yltääkseen sen läpille. Rekisterin vaihtoon edetessä olisi hyvä vaihtaa b-klarinettiin, koska c-klarinetissa on vähemmän läppiä, joten kaikki sormitusyhdistelmät eivät ole mahdollisia. Tällöin oppilasta ei voida johdonmukaisesti opettaa käyttämään oikeita sormitusyhdistelmiä siirryttäessä rekisteristä toiseen. C-klarineti on siis ehdottomasti väliaikainen ratkaisu, soittimella ei itsessään ole sellaisia vahvuuksia, että sitä kannattaisi käyttää enää klarinetinsoiton opiskelun myöhemmässä vaiheessa.

2.2 Klarinetin rekistereistä

Klarinetin ääniala voidaan jakaa kolmeen rekisteriin. Alimmasta, chalumeau-rekisteristä (myös alarekisteri) puhuttaessa tarkoitetaan ääniä välillä $e-b^1$ (Stein 1958, 10). Chalumeau-rekisteri opetellaan ensimmäisenä. Clarino-rekisterinä (keskirekisteri) puhutaan äänistä välillä h^1-c^3 . $C\#^3 - a^4$ alueesta käytetään nimeä altissimo-rekisteri (ylärekisteri) (Brymer 1976, 184). Rekistereiden suomenkieliset nimet voivat aiheuttaa sekaannusta, koska keskirekisteriä voidaan kutsua ylärekisteriksi vastakohtana alarekisterille. Aloittelijoita opettaessa puhutaan yleisesti alarekisteristä ($e-b^1$) ja

ylärekisteristä (h^1 -). Tässä työssä käytän sekaannukset välttääkseni rekistereistä nimiä chalumeau, clarino ja altissimo. (Ks. alla oleva kuvio)

Kuvio 1. Klarinetin rekisterit

Muutaman vuoden soittaneille sovitettaessa on syytä välttää altissimo-rekisterin ääniä. Äänet on tapana esitellä yksitellen PT2 vaiheesta aina opistotasoon asti. $C\#^3$ ja d^3 esitellään asteikkosoiton yhteydessä opistosta riippuen PT1:ssä tai PT2:ssa. Mikäli opistossa soitetaan kaikista asteikoista kaksi oktaavia jo PT1:ssä, D-duuri ja d-molli ulottuvat altissimo-rekisterin puolelle. Puhallin- ja opiskelijaorkestereille kirjoitettaessa ylärajana pidetään kolmeviivaista g:tä (Raasakka 2005, 29). Aivan korkeimpia ääniä soitetaan usein vasta ammattiopinnoissa. Ammattilaisilla ylärajaa on hyvin hankala määrittellä. Lähteestä riippuen ylimmiksi tarjotaan neljäviivaista es- tai f- ääntä, tai jopa viisiviivaista c:tä. Tämä korkeus vaatii jo ansatsin täydellistä muuttamista, nk. hammasansatsia (Raasakka 2005, 28). Voidaan kuitenkin todeta, että ammattilainen mitä todennäköisimmin saa soittimestaan ulos vielä neljäviivaisen c:n.

Toisin kuin muissa puhaltimissa, klarinetissa ylipuhallusintervalli on oktaavin sijasta duodesimi (oktaavi + kvintti) (Raasakka 2005, 23). Chalumeau-rekisterin alin ääni, pieni e, on siis rekisteriläpän avulla ylipuhallettuna clarino-rekisterin alin ääni (h^1). Sormitukset ovat molemmissa rekistereissä samat f^1/c^3 -ääneen saakka. Samoilla sormituksilla saadaan siis eri rekistereissä erinimisiä ääniä. Kolmeviivaisesta cis-äänestä alkaa seuraava ylipuhallusrekisteri, jolla on kahdesta edellisestä eroavat sormitukset (ks. kuvio 2). Kaikissa klarineteissa on samat sormitukset (ks. kuvio 2) riippumatta klarinetin koosta ja vireestä. Kuvioissa 1 ja 2 nuotit ovat kirjoitetulla korkeudella, ja soiva korkeus riippuu klarinetin vireestä.

Rekisterien ylitykset ovat alussa vaikeita, koska ylitys vaatii sekä hyvää ansatsia että puhallustekniikkaa. Tämän vuoksi rekisterin vaihtoa opeteltaessa varsinkin nopeat ja toistuvat kulut rekisterien välillä voivat tuottaa oppilaalle ongelmia rytmin kanssa, kun äänet syttyvät joko hitaasti tai eivät syty lainkaan. Äänet myös helposti ylipuhaltuvat vahingossa ylimpään rekisteriin, jolloin puhutaan kiksaamisesta.

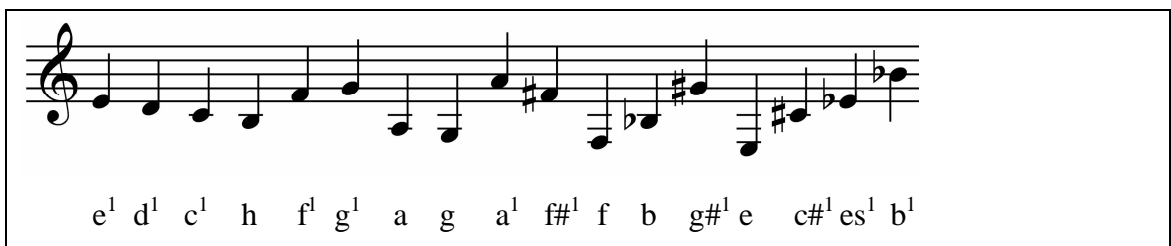
2.3 Alkeisoppijaksot

Valitsin esiteltäväksi neljä klarinetin alkeisoppijaksot, jotka ovat laajassa käytössä Suomessa: *Vi spelar klarinett*, *Klarinetten och jag* ja *Clarinet basics* sekä suomenkielisen klarinettikoulu *Vivon*. Hyvästä alkeisoppijaksosta saa kuvan siitä miten klarinettia opetellaan soittamaan. Alkeisoppijaksot tutkimalla selviää muun muassa, mitkä asiat ovat helppoja ja ne äänet, joiden tuottaminen on aloittelijalle helpointa. Esittelemissäni kouluissa ei ole juurikaan eroja painotettavissa asioissa tai äänten opettelu järjestyksessä. Suurimmat erot ovatkin soitettavissa kappaleissa ja etenemisessä.

Alkeisoppijaksot tutkiessani kiinnitin erityistä huomiota aloitustapaan artikulaation kannalta, yhteissoiton painottamiseen, sekä chalumeau-rekisterin äänten esittelemisjärjestykseen. Nämä asiat ovat merkityksellisimpiä kappaleiden tekemisen kannalta. Äänten esittelemisjärjestyksessä minua kiinnosti lähinnä mitä muunnosäveliä esiteltiin, jotta voisin tehdä sovituksistani mahdollisimman helposti lähestyttäviä. Mielestäni on tärkeää ottaa huomioon se, ettei oppilaalle tulisi liikaa uusia asioita, vaan hän voisi keskittyä harjoitettavassa teoksessa itse yhteissoittoon.

2.3.1 Eskelinen, Pesonen & Särkimäki: Vivo (2004)

Vivo on sisällöstä päätellen suunnattu lapsille. Kirjassa seikkailee mestarietsivä Käkönen, piirretty hahmo, joka opastaa klarinetin soittamisessa ja muistuttaa tärkeistä asioista. Osa kappaleista on musiikkileikkikoulusta tuttuja ja osa tekijöiden itsensä säveltämiä. Kappaleet on nimetty hauskaasti ja kirja sisältää myös tehtäviä. Kirjan alussa ääntä etsitään suukappaleella ja päärynällä. *Vivo* alkaa yksittäisten äänten soittamisella, josta siirrytään äänen toistoihin. Osa oppijaksot kappaleista on soinnutettu ja joukossa on myös duoja ja kaanoneita. Kuviossa 3 näkyy järjestys, jossa äänet esitellään.

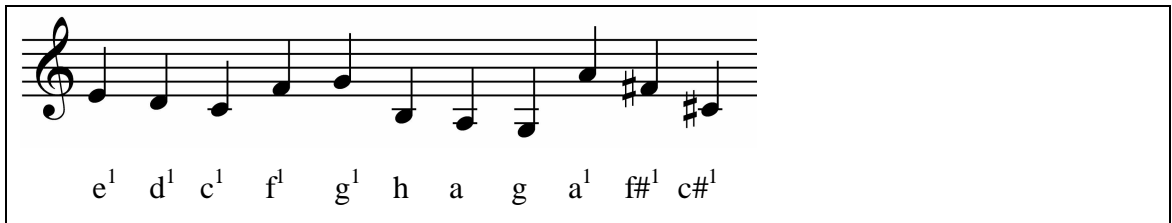

Kuvio 3. Klarinettikoulu *Vivon* äänten esittelyjärjestys

Kirjan voi jaksotella aukeamittain. Jokaisella aukeamalla on ääniharjoitus, sormijumppa, kappaleita, kirjoitustehtävä, rytmitehtävä, sekä usein joko sävellys- tai improvisointitehtävä. Jokaisen aukeaman alussa on myös tietoisuuksuu, jossa kerrotaan aukeamalla esiteltävät uudet asiat.

2.3.2 Axelsson & Enberg: Klarinetten och jag (1992)

Klarinetten och jag on suunnattu selvästi lapsille. Kirja on kuvitettu ja sisältää myös suomalaisessa musiikkileikkikoulussa laulettuja kappaleita sanoineen. Kirja alkaa äänentoistoilla eli kielityksen opettamisella, eikä legatokappaleita ole kuin muutama. Osa kappaleista on duettoja ja moniin on merkitty myös sointumerkit. Oppijaksossa edetään hyvin hitaasti. Kappaleita on noin 60, mutta ääniä opetetaan ainoastaan alarekisteristä, ja sieltäkin muihin kouluihin verrattuna hyvin vähän. Kuviossa 4 on äänten esittelyjärjestys.

Kuvio 4. Klarinettikoulu *Klarinetten och jag*, äänten esittelyjärjestys

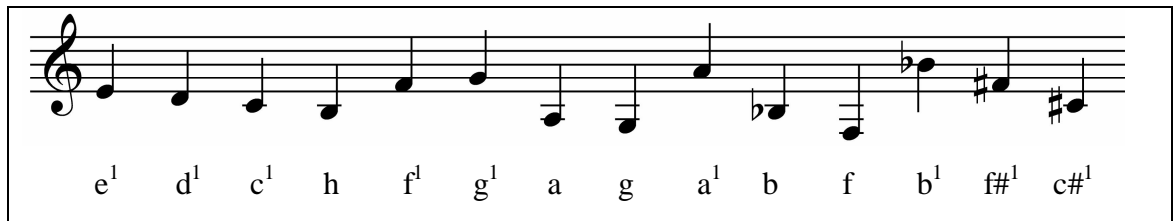
Kirja opastaa sekä oppilasta että opettajaa. Kirjassa on inforuutuja, joissa kerrotaan kappaleissa esiintyvistä uusista asioista, kuten kertausmerkeistä, musiikkisanastosta ja uusista rytmeistä.

2.3.3 Agnestic & Pettersson: Vi spelar klarinett (1963)

Vi spelar klarinett on julkaistu ensimmäisen kerran vuonna 1963, joka näkyy selvästi sisällössä. Ulkoasultaan kirja on tylsä, vaikkakin selvästi lapsille suunnattu. Oppijaksossa on kuvia ja osa kappaleista on lapsille tuttuja lauluja.

Vi spelar klarinett lähtee liikkeelle kokonuottien soittamisesta ja äänentoistoista. Legato esitellään kuitenkin alkupuolella. Kuviossa 5 on järjestys, jossa äänet esitellään.

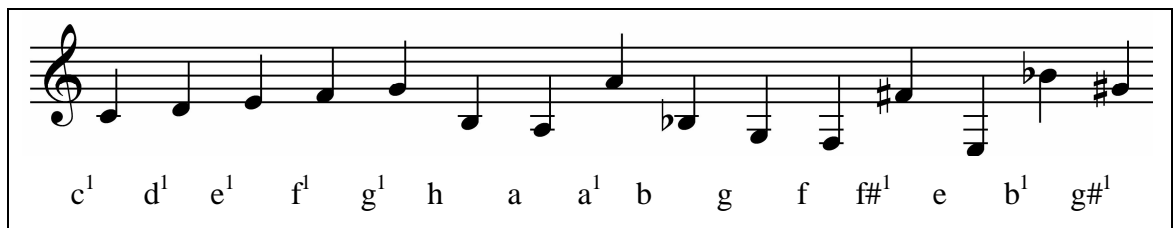
Alkeisoppijaksossa on vain muutamia duettoja, eikä pianosäestystä tai sointuja ole.

Kuvio 5. Klarinettikoulu *Vi spelar klarinett*, äänten esittelyjärjestys

2.3.4 Harris: Clarinet basics (1998)

Clarinet basics on suunnattu nuorelle aloittelijalle. Kappaleilla on hauskoja nimiä ja sivut on kuvitettu. Oppijaksossa myös kannustetaan säveltämään omia kappaleita. Tehtäviä on usein ohjeistettu niin, että kappaleissa käytettäisiin samassa luvussa opetettua uutta asiaa. Oppijakso alkaa äänen muodostamisesta ja rytmien opettelusta. Alussa on äänentoistoja, mutta legato esitellään pian. Lähes kaikki *Clarinet basicsin* kappaleet on tehty joko duoiksi tai pianosäestyksellisiksi. Äänten esittelyjärjestys käy ilmi kuviosta 6.

Kuvio 6. Klarinettikoulu *Clarinet basics*, äänten esittelyjärjestys

2.4 Alkeisoppijaksojen vertailu

Alkeisoppijaksoja vertaillessa voidaan todeta, että tehdessä stemmoja aivan vasta-alkajille on syytä pysytellä h-g¹ alueella, ja jos mahdollista niin suosia ääniä e¹, d¹ ja c¹. Ainoa oppijaksoista joka ei esitellyt lainkaan pienen äänialan b:tä tai f:ää oli *Klarinetten och jag*. Alkeisoppijakso tuntui myös muihin verrattuna etenevän hyvin hitaasti. Kuitenkin *Klarinetten och jag* sisältää vain noin kuusikymmentä kappaletta, kun esimerkiksi *Vivossa* kappaleita on yli sata ja lisäksi ääni- ja sormiharjoitukset. Ottaen huomioon, että kokonaan alarekisterissä soivat duuriasteikot PT 1:ssä ovat F-duuri, G-duuri ja B-duuri, on mielestäni perusteltua opettaa pienen äänialan b jo varhaisessa vaiheessa.

2.5 Ensimmäiset äänet

Klarinetin soitto aloitetaan käyttämällä ainoastaan vasemman käden sormituksia ja soittaen ääniä legatossa. Oppilasta pyydetään puhaltamaan, ja kun ääni syttyy, voidaan ääniaukkoja avaamalla ja sulkemalla soittaa ääniä c^1 - g^1 väliltä. Ääniä ei erotella kielellä. (Brymer 1976 174-175.) Kun soitetaan ilman ääniä erottelevaa kielitystä, ei voida ottaa harjoiteltavaksi kappaleita, jotka sisältävät useita samoja ääniä peräkkäin. Soitettaessa klarinettia legatossa on tärkeää puhaltaa tasaisesti, eikä ääniä ole tarkoitus erotella toisistaan katkaisemalla tai vaimentamalla puhallusta äänten välissä. Yksi fraasi pyritään soittamaan yhdellä hengityksellä. Myöhemmin äänten toistot mahdollistuvat kielityksen opetteluun kautta, jolloin äänet erotellaan toisistaan painamalla kieli lehteä vasten. Tämä pysäyttää lehden värisemisen ja siten myös äänen. Kielitettäessä puhalletaan myös äänten välillä, siksi ei ole johdonmukaista antaa oppilaan erotella ääniä muuttamalla puhallusta. Kuitenkin alkeisoppijaksoissa jo ensimmäisissä kappaleissa vaaditaan kielitystekniikkaa, joka usein rajoittaa kirjan käyttöä aivan ensimmäisillä tunneilla.

3 Sovittaminen

3.1 Asiat joita ajattelin sovitustyön alkaessa

Ajatus sovitusten tekemisestä syntyi musiikkiteknologian kurssilla, jossa pyrin tekemään Finale nuotinnusohjelman käyttöharjoitukset niin, että niistä olisi minulle hyötyä myös opetustyössä. Muiden harjoitusten mukana syntyi myös Jouluyö juhlayö -kappaleesta sovitus neljälle klarinetille. Koska kappale tuntui käytännössä toimivalta, halusin tehdä sovituksia lisää.

Kun perehdyin tarkemmin aiheeseen ja aloittelevan klarinetistin taitoihin verrattuna esimerkiksi musiikkileikkikoulussa opeteltuihin lauluihin, totesin yhtälön hankalaksi. Kävin läpi laulukirjoja, toivelaulukirjoja ja peruskoulun musiikkikirjoja löytämättä juuri mitään, minkä olisin kokenut mielekkääksi sovittaa. Yhtenä iltana pianon ääressä aloin miettiä melodiasia, joka sopisi hyvin klarinetille. Kirjoitin *Keijujen yön*. Säveltäminen antoi minulle mielestäni enemmän vapautta, koska pystyin kuljettamaan melodiasia juuri niin korkealle tai matalalle kun halusin. Useissa valmiissa kappaleissa ambitus oli mielestäni liian laaja, ottaen huomioon instrumentin. Halusin materiaaliin kuitenkin myös tuttuja kappaleita. Valitsin ensin joululauluja joulukonsertteja varten. Lisäksi valitsin *Tuiki, tuiki tähtösen* sen tunnettavuuden ja ennen kaikkea helpon melodian takia.

3.2 Sormituksista

Kappaleita tehdessäni mietin jokaiselle stemmalle säännöt, joiden perusteella voi helposti päätellä voivatko omat oppilaat hyödyntää materiaalia sellaisenaan. Laadin säännöt omien oppilaitteni tarpeiden ja taitojen mukaan.

1. klarinetti on oppilaalle, joka hallitsee hyvin chalumeau- ja clarino-rekisterit ja siirtyminen rekisteristä toiseen on jo vaivatonta. 1. klarinetti pystyy soittamaan hyppyjä rekisterien välillä, ja äänet syttyvät ajallaan. Tavallisimmat rytmit (koko-, puoli-, neljäsosa- ja kahdeksasosanuotit ja -taut) sekä muunnesävelet ovat tuttuja.

2. klarinetin stemmoissa ei ole rekisterien välillä hyppyjä tai kulkuja rekisteristä toiseen. Stemmassa soitetaan yhtä rekisteriä kerrallaan, vaikka sekä chalumeau että clarino-rekisteriä käytetään. Rytmit ja muunnesävelet ovat kuten 1. klarinetilla.

4. klarinetin stemmassa käytetään koko chalumeau-rekisteriä ja stemmassa voi olla myös erilaisia rytmejä. Stemma on oppilaalle, joka hallitsee chalumeau-rekisterin hyvin ja osaa toteuttaa myös hyppyjä.

3. stemma on helpoin, koska 4. on bassoääni ja aivan alimmat äänet voivat olla hankalia. Aläänien vaikeus on kaikkien ääniaukkojen huolellisessa peittämisessä. 3. klarinetti käyttää vain osaa chalumeau-rekisteristä. Stemmassa on lähinnä pitkiä ääniä, mutta myös melodiasa toisen stemman perässä toistaen.

3. klarinetti pyrkii pysymään a-a¹ alueella, välttämällä kirjoitettuja es¹- ja cis¹-ääniä, poikkeuksena yksittäiset, muista erillään olevat äänet tai kromaattisesti c¹-cis¹-c¹ ja d¹-es¹-d¹, jolloin ei ole tarpeen liikuttaa useampia sormia kerrallaan. 3. stemmassa on otettava myös huomioon mahdollinen c-klarinetisti jota koskevat samat säännöt, mutta in c. Tämä tarkoittaa, että 3. stemmaan ei tulisi kirjoittaa myöskään kulkuja f¹ äänestä, joka kirjoitetaan in c stemmaan es¹ ääneksi.

B-vireiselle bassoklarinetin stemmojen tekemisessä ei tarvitse noudattaa mitään erityisiä sääntöjä, kuten esimerkiksi 3. klarinetin stemmassa. Bassoklarinetti vaatii soittajaltaan hyvää tukea ja puhallustekniikkaa, jolloin soittaja ei voi olla aivan aloittelija ja pystyy siis toteuttamaan hankalimmat kulut äänten välillä. Kaikissa klarineteissa on samat sormitukset samoille kirjoitetuille äänille. Bassoklarinetille kirjoitetaan yleensä diskanttiavaimelle (Raasakka_2005, 34), ja soittaja soittaa samoilla sormituksilla kuin soittaisi b-klarinetilla. Basso soi oktaavia matalammalta verrattuna b-klarinettiin. Basson stemmat on hyvä kirjoittaa niin, että matalin ääni on kirjoitettu pienen äänialan e, vaikka nk. isoilla bassoilla on mahdollista soittaa ääniä aina pieneen c:hen saakka.

3.3 Rekisterin ylitys

Kuten jo rekistereistä kertoessani tuli ilmi, helppoja sovituksia tehdessä pitäisi välttää rekisterien välillä hyppimistä. Hankalimpia yhdistelmiä ovat kurkkuäänistä alkavat ja

rekisterin yli menevät kulut esim. $a^1-h^1-a^1$ tai $g^1-c^2-g^1$. A^1 ääntä soittaessa ylemmän (vasemman) käden etusormen reunalla painetaan sormitusaukkojen yläpuolella olevaa läppää muiden sormitusaukkojen ollessa auki. Yksiviivaisessa h-äänessä puolestaan kaikki aukot ovat peitettyinä ja näiden lisäksi pikkusormilla käytetään läppiä (kuvio 2). Siirtyminen a^1 -äänestä h^1 -ääneen vaatii lisäksi voimakkaampaa puhallusta. Pelkkää clarino-rekisteriä soittaessa on tilanne helpompi, koska saadessaan yhden äänen syttymään oppilas pystyy useimmiten ainakin legatossa soittamaan muita lähellä olevia, saman rekisterin ääniä.

3.4 Muita hankalia yhdistelmiä

Toinen sormitukseen liittyvä ongelma on pikkusormen ja nimettömän, sekä vasemman keskisormen ja oikean etusormen yhtä aikaa liikuttaminen e^1-es^1 . Aivan aloittelijalle en mielelläni kirjoita kulkuja d^1-cis^1 tai $a-gis$, joissa nimettömän ja pikkusormen tulisi laskeutua yhtä aikaa. Toinen hankala yhdistelmä on hyppy es^1 -ääneen, jossa oppilas joutuu oikean käden etusormella käyttämään sivuläppiä samalla kun vasemman käden sormet joko peittävät tai avaavat aukkoja. Nämä yhdistelmät ovat kuitenkin ongelmallisia vain aivan vasta-alkajille.

4 Sävellykset ja sovitukset

4.1 Kappaleiden esittely

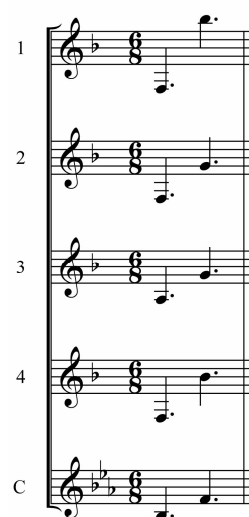
Kappaleet voidaan jakaa kahteen ryhmään: sovittamiini kausikappaleisiin ja itse säveltämiini, enemmän pedagogisia tarkoituksia palveleviin pieniin kappaleisiin. Opastusta klarinetinsoiton tärkeimpiin teknisiin asioihin ja niiden harjoittamiseen olen saanut Ilkka Teerijoelta, joka toimii Stadiassa klarinetinsoiton lehtorina.

4.1.1 Jouluyö, juhlayö

Olen sovittanut kappaleen neljälle b-klarinetille. C-klarinetille on vaihtoehtoinen stemma.

1. klarinetti liikkuu alueella f-b², muut stemmat ovat chalumeau-rekisterissä (ks. kuvio 7). Stemmoista helpoin on 3. klarinetti, jonka stemma on enimmäkseen pisteellisiä neljäsosia ja on alueella a-g¹.

Kappale alkaa melodian vuorottelulla: jokainen stemma soittaa yhden tahdin melodiasa. Tahdeissa 7 ja 8 3. klarinetin sooloa tukee 1. klarinetti, joka soittaa samaa rytmiä terssiä alemmalla (ks. esimerkki 1). Stemmat ovat nyansoitu niin, että melodia

on voimakkaammalla nyanssilla ja säestävät äänet hiljempaa. Tahdistä 13 eteenpäin melodia on kokonaan 1. klarinetilla, jonka alla säestyksessä on murrettuja kolmisointuja ja melodiasta tuttua pisteellistä rytmiä (ks. esimerkki 2). Koska 1. klarinetin melodia on clarino-rekisterissä säestyksen ollessa chalumeau-rekisterissä, ei tahdistä 13 eteenpäin ole tarpeen nyansoida säestystä hiljaisemmaksi. 3. klarinetin säestyksen olen kirjoittanut pisteellisillä neljäsosanuoteilla, jotta stemma pysyisi mahdollisimman helppona.

Kuvio 7. Kappaleen *Jouluyö, juhlayö* ambitus

Esimerkki 1. 1. ja 3. klarinetin stemmat tahdeissa 7-8.

kappaleesta *Jouluyö, juhlayö*

Esimerkki 2. Tahdit 13 ja 14 kappaleessa

Jouluyö, juhlayö

4.1.2 Kuului laulu enkelten

Olen sovittanut kappaleen neljälle b-klarinetille ja bassoklarinetille. Kappaleessa on myös stemma c-klarinetille.

Kuului laulu enkelten on kirjoitettu chalumeau-rekisteriin (ks. kuvio 8). Tahdeissa 1-4 melodia on unisonossa 1. ja 2. klarinetilla 4. ja basson säestäessä. Tahdeissa 5-8 melodiaa soittavat 1. ja 3. sekä mahdollinen c-klarineti. Säestävissä stemmoissa 3. klarinettiä ja bassoa lukuun ottamatta on vuorottelevaa kahdeksasosa liikettä (ks. esimerkki 3).

Kuvio 8. *Kuului laulu enkelten* ambitus

Esimerkki 3. Tahdit 14-16 kappaleessa *Kuului laulu enkelten*

4.1.3 Tuiki, tuiki, tähtönen

Olen sovittanut kappaleen neljälle b-klarinetille ja bassolle, c-klarinetille on vaihtoehtoinen stemma (ks. kuvio 9). Kahdessa ylemmässä stemmassa käytetään kahta rekisteriä, kuitenkin niin, ettei rekisterien välillä hypitä lukuun ottamatta 1. klarinetin loppua (ks. esimerkki 4)

Tuiki, tuiki tähtönen voidaan jakaa kolmeen osaan: alun perinteiseen sovitukseen, sitä seuraavaan jo vähän svengaavaan säkeistöön ja lopun jazzahtavaan osaan. Kahden viimeisen jakson välissä on välisoitto, jossa osa soittajista napsuttaa sormia tai taputtaa muiden soittaessa (ks. esimerkki 5).

Teknisesti helpoin melodia on annettu alussa 3. klarinetille, 4. klarinetilla on välisoolo, jota on vähän muunneltu alkuperäisestä. Oktaavia korkeammalta soiva ja enemmän muunneltu soolo on 1. klarinetilla. Vaikka bassolinja olisikin kuulostanut ehkä paremmalta yhtenäisenä kahdeksasosien ketjuna, olen kirjoittanut hengityspaikat ulos ja pyrkinyt peittämään niitä kirjoittamalla muille stemmoille kahdeksasosia bassonsoittajan hengittäessä (ks. esimerkki 6). Koska basso soi muihin klarinetteihin verrattuna oktaavia matalammalta nuottikuvaan nähden, ei kuviota voinut sellaisenaan siirtää esimerkiksi 4. klarinetille ilman että syke olisi kärsinyt.

Kappaleen bassolinjaan ja lopetukseen olen saanut ideoita ja opastusta Stadian klarinetinsoitonopiskelijalta, Juhani Valtasalmelta.

Kuvio 9. Ambitus kappaleessa *Tuiki, tuiki tähtönen*

Esimerkki 4. 1. Klarinetin stemma tahdeista

46-47 kappaleessa *Tuiki, tuiki tähtönen*

Esimerkki 5. Tahdit 25-30 kappaleessa *Tuiki, tuiki tähtönen*

Esimerkki 6. Tahdit 35-40 kappaleessa *Tuiki, tuiki tähtönen*

4.1.4 Merirosvolaulu

Olen sovittanut kappaleen kolmelle b-klarinetille ja bassolle. C-klarinetille on transponoitu stemma. Kappale on kokonaan chalumeau-rekisterissä (ks. kuvio 10).

Huolimatta siitä, että olin havainnut kohotahdit hankaliksi hahmottaa vasta-alkajille, halusin sovittaa *merirosvolaulun*. Olen mielestäni onnistunut kiertämään ongelman kirjoittamalla alku- ja välisoiton (ks. esimerkit 7 ja 8). Melodia on useasti tuplattu, jotta se tulisi riittävästi esiin koska säestävissä stemmoissa on elementtejä melodiasta (ks. esimerkki 8).

The musical score for measures 1-4 of Merirosvolaulu is presented in a five-staff format. The top four staves are for woodwinds (labeled 1, 2, 3, C) and the bottom staff is for bass (labeled B). The time signature is 8/8. The woodwinds play a melodic line, while the bass provides a rhythmic accompaniment. Dynamics include *mf* and *mp*.

Esimerkki 7. *Merirosvolaulun* tahdit 1-4

Kuvio 10. *Merirosvolaulun* ambitus

The musical score for measures 14-17 of Merirosvolaulu is presented in a five-staff format. The time signature is 8/8. The woodwinds play a melodic line, while the bass provides a rhythmic accompaniment. Dynamics include *mf* and *mp*.

Esimerkki 8. *Merirosvolaulun* tahdit 14-17

4.1.5 Jättiläisten marssi

Olen säveltänyt kappaleen kolmelle b-klarinetille ja bassoklarinetille. C-klarinetille on transponoitu stemma.

1. klarinetilla on duodesimejä $g-d^2$ ja $f-c^2$, joita usein soitetaan ääniharjoituksina soittotunneilla (ks. esimerkki 9 ja 10). Ainoastaan 1. klarinetti soittaa myös clarino-rekisteriä, muut stemmat on kirjoitettu chalumeau-rekisteriin. 2. klarinetin hyppyt ovat isoja: kvinttejä, kvartteja ja oktaaveita (ks. esimerkki 11), lisäksi stemmasta löytyy ongelmallinen toisto h-gis, jossa oikean käden keskisormen pysyessä alhaalla etusormi, nimetön ja pikkusormi nousevat tai laskevat. 3. klarinetin ja c-klarinetin stemmat ovat yksinkertaisia ja liikkuvat pienellä alueella.

Kuvio 11: *Jättiläisten marssin* ambitus

Esimerkki 10. Tahdit 9-10
Kappaleessa *Jättiläisten marssi*

Esimerkki 9. Tahdit 1-2 kappaleessa
Jättiläisten marssi

Esimerkki 11. 1. ja 2. klarinetin stemmat tahdeissa 18-22 kappaleessa *Jättiläisten marssi*

4.1.6 Keijujen yö

Olen säveltänyt kappaleen kolmelle b-klarinetille ja bassolle. C-klarinetille on oma stemma. Kappaleen kaikki stemmat ovat chalumeau-rekisterissä (ks. kuvio 12). Kappaleessa harjoitetaan tasaista legatosoittoa. Kappaleessa on helposti hahmotettavia fraaseja, joita voidaan etsiä yhdessä ryhmän kanssa ja suunnitella hengitykset niiden mukaan. Ainoastaan 1. klarinetilla on melodiaa, mutta on syytä kiinnittää huomiota myös muiden stemmojen tärkeisiin säestäviin elementteihin (ks. esimerkki 12). Olen nyansoinut stemmat siten, että melodia on voimakkaampi kuin säestävät äänet.

Vaikka kaikki stemmat ovat yksinkertaisia, mielestäni *Keijujen yö* kuulostaa hyvältä. *Tuiki, tuiki tähtösen* ohella kappaleesta muodostui prosessin aikana oma suosikkini.

Kuvio 12. Ambitus kappaleessa *Keijujen yö*

Esimerkki 12. Tahdit 17-20
kappaleessa *Keijujen yö*

4.2 Kokemuksia konsertista

Esitin Keijujen yön omien oppilaitteni kanssa joulukuussa 2005. Kokoonpanossa oli mukana kaksi elokuussa aloittanutta, jotka soittivat 3. klarinettia sekä yksi vasta muutamalla soittotunnilla käynyt oppilas 4. klarinetissa. Konsertissa kappale ei ottanut lähteäkseen käyntiin, sillä osa pienemmistä oppilaista ei jännitykseltään saanut laskettua taukotahteja. Toisella otolla kappale saatiin käyntiin, mutta osa yhtyeestä putosi kelkasta. Harjoituksissa kuitenkin kappale pysyi kasassa yllättävän hyvin ja saimme vielä ennen konserttia kappaleen menemään läpi ilman mitään vaikeuksia. Vaikkei esitys mennytkään toivotulla tavalla, olivat varsinkin nuoremmat oppilaat hyvin ylpeitä soitostaan, ja yksi heistä totesi että ”harjoituksissa soitettiin tosi hyvin”. Mielestäni tässä saatiin jo osa tavoitteesta täytettyä: yhteissoitto toi iloa.

Jättiläisten marssin, Keijujen yön ja Maahisten nuotiotanssin voi pienempien oppilaiden kanssa koota lyhyeksi saduksi. Oppilaiden kanssa voi miettiä, miltä jätit näyttävät, miten ne kävelevät. Millaisia keijut ja maahiset ovat ja miten ne liikkuvat. Itse olen miettinyt kappaleiden tapahtumia tähän tapaan:

Alun fanfaari toivottaa jättiläisten kulkueen tervetulleeksi. Tahdissa 18 jättiläiset ovat vielä kaukana, mutta kappaleen edetessä askelten töminä kuuluu yhä selvemmin. Jättiläisten saapuessa paikalle on jälleen fanfaarin paikka.

Illan pimetessä yksi keiju uskaltautuu näkyville, ensin varovaisesti kurkkien (tahdit 1-4) sitten vähän enemmän (tahdit 5-8), ja tahdistä 9 alkaen se lentää jo hurjia kuvioita. Tahdissa 17 muut keijut tulevat mukaan ilotteluun, kunnes aamu alkaa sarastaa ja keijut katoavat.

Maahiset ovat pieniä, ihmisen näköisiä, maanpäällisessä maailmassa usein näkymättömiä olentoja, jotka asuvat maan alla. Maahisia luonnehditaan ilkkuriksi. (Wikipedia) Nuotiotanssissa maahiset ovat nousseet maan päälle ja aloittaneet hurjan tanssin nuotin ympärillä. Voimakkaasti aksentoitu kappale kuvaa maahisten hyppyjä ja nopeita liikkeitä.

5 Kompromissit ja oma oppiminen työssä

5.1 C-klarineti, sormitusyhdistelmät ja säännöt

Sovitusten teknisistä ja soiton mielekkyyteen liittyvistä ajatuksista tärkeimpänä pidän helppoutta. Tarkoitukseni on tarjota ryhmälle sekä vaikeustasoltaan että tyylieltään mielekästä musiikkia. Mielekkyyden pyrin kappaleissani säilyttämään sillä, että jokaisessa stemmassa on myös melodiaa. Teknisissä asioissa olen ottanut huomioon oppilaiden tason sekä mahdollisen c-klarinetistin. Koska kappaleissa ei ole hankalia rytmejä eikä klarinetistisesti hankalia sävelkulkuja, kappaleet on helppo valmistaa lyhyessäkin ajassa.

Kappaleiden helppous antaa mielestäni mahdollisuuden musisoida yhdessä aivan alusta lähtien. Se, että sai sovitukset kuulostamaan hyvältä, vaati useimmiten joko basson käyttöä tai 1. klarinetin nostamista clarino-rekisteriin. Tämä johtuu siitä, että helpoimmat äänet ovat chalumeau-rekisterin yläosassa, mutta säestyksen olisi hyvä olla melodian alapuolella. Huomasin myös, että kohotahdit kappaleissa ovat vaikeita hahmottaa vähän aikaa soittaneille, joten yritin etsiä kappaleita, joissa ei olisi kohotahtista melodiaa. Merirosvolaulussa onnistuin mielestäni kuitenkin kiertämään ongelman kirjoittamalla alku- ja välisoiton.

Työn edetessä aloin joustaa laatimistani säännöistä, ja kappaleista tuli keskenään eritasoisia. Olen kuitenkin mielestäni onnistunut tavoitteessani: säilyttämään helpoimman stemman niin yksinkertaisena, että aivan vasta-alkaja voi soittaa mukana, vaikka muut stemmat ovat hankalampia. Näin on varsinkin *Tuiki, tuiki, tähtösessä*. Laatimistani säännöistä joustin enimmäkseen helpompaan suuntaan. Olin jättänyt itselleni mahdollisuuden kirjoittaa sekä 1. että 2. klarinetille ääniä clarino-rekisteriin, kuitenkin osa kappaleista on pelkästään chalumeau-rekisterissä.

Sovituksissa sijoitin c-klarinetin alun perin 3. stemmaan. Ongelmaksi kuitenkin muodostui se, että jo muutenkin tiukkojen sääntöjen piti koskea kyseisiä ääniä myös in c. Kun tein sovituksia, otin nämä kulut lopulta huomioon vasta jälkikäteen ja vaihdoin kyseisiä kulkuja muiden stemmojen kanssa. C-klarinetin stemmasta tuli muista stemmoista koottu: c-klarineti soittaa pääosin 3. stemmaa, mutta siinä on myös osia muista stemmoista. Kappaleet eivät siis vaadi c-klarinetin käyttöä, vaan stemma on

kirjoitettu niin, että mikäli joukossa on c-klarinetin soittaja, niin hänelle on oma stemmansa.

Olin määritellyt, että 3. stemma pyrkii pysymään a-a¹ alueella, välttämällä es¹ ja cis¹ ääniä, poikkeuksena yksittäiset, muista erillään olevat äänet tai kromaattisesti c¹-c#¹-c¹ ja d¹-eb¹-d¹. Kun olin keskustellut Ilkka Teerijoen kanssa hankalista rekisterinylyksistä, tulin siihen tulokseen, että ongelmallisiakin yhdistelmiä tai rekisterinvaihtoja voidaan kappaleissa käyttää, jos soittajalle on mahdollista jättää riittävästi aikaa toteuttaa ne.

5.2 Erilaisia näkökulmia sovitusten tekemiseen

Sain opastusta sovittamiseen Stadiassa mm. sovitusta opettavalta Marko Puroilta. Saamiani ohjeita olen parhaani mukaan pyrkinyt soveltamaan. Kuitenkin koin välillä hankalaksi satsin ohentamisen ja muuttamisen monipuolisemmaksi, koska suppea ääniala asetti stemmoille omat rajoituksensa. Se, että sovituksissa olisi ”punainen lanka” toistuvilla säestyskuvioilla, esimerkiksi murrettujen kolmisointujen käyttö, oli paikoitellen mahdotonta, ottaen huomioon oppilaiden taidot. Jouluyö, juhlayössä olen kuviota käyttänyt, mutta olen joutunut sitä myöhemmin muuntamaan. Säestyskuvion vuorottelu stemmasta toiseen on hyvin hankala toteuttaa, jos 1. klarinetti on clarino-rekisterissä, 3. ja c-klarineti taas eivät sointuja voi soittaa. Jäljelle jää siis mahdollisuus vuorotella 2. ja 4. klarinetin välillä. Jos kuvio ei ole basson kaltainen, niin 4. klarinetin soittaessa vuorottelevaa kuviota pitää 2. klarinetille sijoittaa bassoääni. Tämä puolestaan aiheuttaa sen, että nousevan kolmisoinnun jälkeen stemma joutuu hyppäämään ison intervallin alas.

Kompromissi vaihtelevan ja monipuolisen satsin sekä helpon stemman välillä tuntui aluksi mahdottomalta. Prosessin edetessä aloin kuitenkin ymmärtää aiheiden siirtoa ja sen tärkeyttä sekä monipuolisen säestyksen merkitystä kappaleen luonteelle. Huomasin myös, ettei minulla ole riittävästi aikaa sisäistää sovittamisesta saamaani tietoa ja soveltaa sitä monipuolisesti työssäni. Ohjaustuntien ottaminen olisi pitänyt aloittaa paljon aikaisemmin ja käydä mahdollisesti sovituskurssi.

Olen pyrkinyt soveltamaan saamaani tietoa, mutta myös pysymään alkuperäisessä suunnitelmassa: työni idea on koko ajan ollut se, että saisin kaikki mukaan yhteissoittoon, en halua tehdä stemmoista monimutkaisia. Tarkoitukseni on saada

mukaan myös alle lukukauden soittokokemusta keränneet oppilaat. Mielestäni olen saavuttanut tasapainon näiden asioiden välillä. Satsi ei ole niin vaihtelevaa kun se ehkä voisi olla, mutta mielestäni stemmat ovat säilyneet prosessin ajan helppoina. Suurimman haasteen stemmoista tarjosi 3. klarinetti, jolle vaihtelun tekeminen oli hyvin hankalaa.

Keskustelin sovitusten toteuttamisesta sekä Ilkka Teerijoen että Olli Silvánin kanssa. Ilkka Teerijoki katsoi kappaleitani ja ehdotti parannuksia klarinetistin näkökulmasta ja auttoi minua huomaamaan muutamia täysin mahdottomia asioita joita olin onnistunut epähuomiossa kirjoittamaan stemmoihin. Hänellä oli myös hyviä neuvoja mm. säestyskuvioiden rytmeistä.

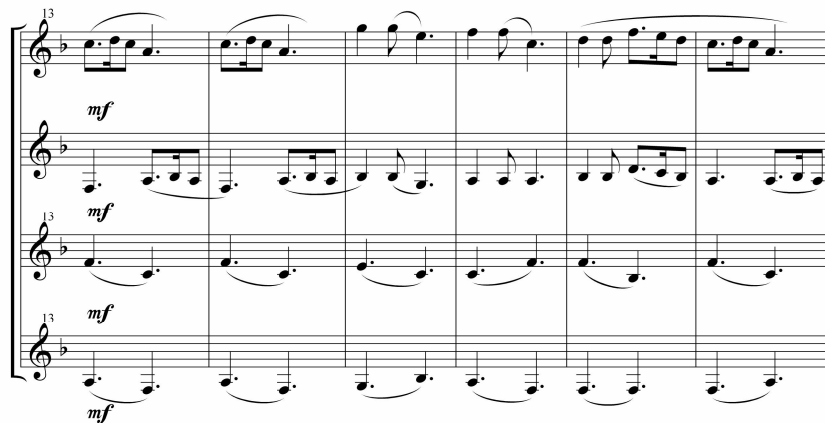
Olli Silván on klarinetinsoitonopettaja musiikkiopisto Juvenaliassa, jossa hän on myös useiden vuosien ajan johtanut klarinettiyhtyettä. Kysyin häneltä satsin rakenteesta, koska satsin muuttaminen hengittävämmäksi ja mielenkiintoiseksi omissa kappaleissani ei tuntunut onnistuvan. Silván muistutti minua siitä, että klarinetin dynaamiset mahdollisuudet ovat hyvin laajat, jolloin ei ole välttämätöntä kirjoittaa soittajille taukoja, jotta nyanssia voitaisiin laskea voimakkaasti. Jo aivan aloitteleva klarinetisti pystyy soittamaan sekä hyvin hiljaa, että todella voimakkaasti. Keskustelujen jälkeen päädyin siihen, että nyansoin stemmat paremmin. Säestävät äänet nyansoin soimaan hiljempaa, ja melodian otin esiin voimakkaammalla nyanssilla. Nyanssierot eivät ole suuria, mutta uskon, että tämä auttaa varsinkin aloittelevaa opettajaa hahmottamaan kappaleita.

5.3 Sovitusten muuttuminen prosessin aikana

Opinnäytetyöhöni valmistui kolme omaa ja neljä sovitettua kappaletta klarinetiryhmälle. Ryhmän kokoonpano vaihtelee. Kaikissa kappaleissa on kuitenkin vähintään kolme stemmaa b-klarinetille ja stemma c-klarinetille. Helpoimmat kappaleet on kirjoitettu kokonaan alarekisteriin ja vaikeimmat stemmat ovat helppoa PT2 tasoa. Onnistuin mielestäni ottamaan huomioon vasta-alkajan tarpeet ja taidot sovittamalla 3. klarinetin hyvin helpoksi. Stemma on ambitukseltaan suppea ja rytmisesti yksinkertainen.

Prosessin aikana kappaleista tuli useita erilaisia versioita. Suurimmat muutokset tein keskusteltuani Marko Puron kanssa. Kappaleiden satsi on muuttunut hyvin erinäköiseksi ja sointi keventynyt. Näitä muutoksia esittelen kappaleista *Jouluyö, juhlayö*, *Jättiläisten marssi*, *Tuiki, tuiki tähtönen* ja *Keijujen yö*. Muitakin kappaleita hiottiin, mutta mielestäni näissä kappaleissa muutokset ovat tulleet selkeimmin esiin.

Jouluyö, juhlayöstä tuli mielestäni mielenkiintoisempi, kun säestykseen lisättiin liikettä (ks. esimerkit 14 ja 15). Esimerkissä 15 on alimmalla rivillä c-klarinetin stemma, jota ei vielä esimerkissä 14 ole.

Esimerkki 14. *Jouluyö, juhlayön* tahdit 13-18, ensimmäinen versio

Esimerkki 15 *Jouluyö, juhlayön* tahdit 13-18, viimeinen versio

Jättiläisten marssia muutin hieman helpommaksi 1. ja 2. klarinetin osalta, jolloin myös satsi keveni (ks. esimerkit 16 ja 17). Jälkimmäisessä versiossa 1. ja 2. klarinetilla on myös paremmin aikaa hengittää.

Example 16 shows the first version of measures 18-22. The notation is as follows:

- Staff 1: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *p* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).
- Staff 2: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *p* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).
- Staff 3: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *mp* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).
- Staff 4: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *mp* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).
- Staff 5: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *p* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).

Esimerkki 16. *Jättiläisten marssi*, tahdit 18-22. Ensimmäinen versio

Example 17 shows the revised version of measures 18-22. The notation is as follows:

- Staff 1: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *p* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).
- Staff 2: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *p* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).
- Staff 3: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *mp* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).
- Staff 4: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *mp* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).
- Staff 5: Treble clef, key of D major. Measures 18-22: *p* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note), *cresc.* (half note).

Esimerkki 17. *Jättiläisten marssi*, tahdit 18-22. Viimeisteltä versio

Tuiki, tuiki tähtösen muuttui satsiltaan kevyemmäksi. Esimerkissä 18 olen kirjoittanut liikaa soitettavaa, esimerkissä 19 satsi on kevyempää ja olen siirtänyt ajatuksen bassostemman hengityksistä jokaiseen tahtiin. Basson stemman keventäminen toimii mielestäni hyvin, koska muutaman tahdin välein tulevat hengitykset kuuluisivat järjestettyinä hengityspaikkoina. Uudessa versiossa kuviossa on tilaa hengitykselle. Esimerkeissä 18 ja 19 on kyseessä sama paikka, vaikka tahtinumerot eivät ole samat. Olen versioiden välissä pidentänyt välisoittoa.

Esimerkki 18. *Tuiki, tuiki tähtösen* ensimmäinen versio

Esimerkki 19. *Tuiki, tuiki tähtösen* viimeistelty versio

Keijujen yö on mielestäni onnistunut hyvin. Vaikka pidin paljon myös ensimmäisestä versiosta, tuli kappaleesta mielenkiintoisempi, kun satsi muuttui liikkuvammaksi. Liike ei enää pysähdy fraasirajoilla, vaan melodian soittaessa pitkää ääntä säestävissä stemmoissa on kahdeksasosaliikettä (ks. esimerkit 20 ja 21). Tahdin 22 soinnun muuttaminen toi mielestäni kappaleeseen hieman yllätyksellisyyttä. Idea soinnun muuttamiseen tuli Juhani Valtasalmelta.

Esimerkki 20. *Keijujen yön* ensimmäinen versio, tahdit 17-24

Esimerkki 21. *Keijujen yön* lopullinen versio, tahdit 17-24

5.4 Oma oppiminen työtä tehdessä

Työ osoittautui haastavammaksi kuin mitä olin osannut ajatella. Minulla ei juuri ollut kokemusta sovitusten tekemisestä ennen työn aloittamista ja kappaleita tehdessäni mietin lähinnä sitä, mitä ei pitäisi tehdä ja mikä itseäni on ärsyttänyt mielestäni huonoissa sovituksissa. Kuten jo johdannossa mainitsin, aloittelijoille suunnatussa materiaalissa on usein omituisia ratkaisuja lähinnä ambituksen suhteen ja toivonkin etten itse ole sortunut vastaaviin, käyttöä rajoittaviin kömmähdyksiin. Kuitenkin kappaleiden testaaminen käytännössä on vasta alussa. *Keijujen yö* ja *Jouluyö, juhlayö* on esitetty, mutta muiden kappaleiden koekäyttö on tätä kirjoittaessa vielä käynnissä. En mielestäni voi sanoa, että kappaleet olisivat vielä valmiita, niiden puutteet ja vahvuudet selviävät kun niitä on ensin kokeiltu. Vaikka nuotinnusohjelmalla voi kuunnella, ei se kuitenkaan anna oikeaa kuvaa siitä, miten kappaleet oikeilla instrumenteilla ja oikeilla soittajilla toimivat.

5.5 Ajatuksia työn valmistuttua

Työn ehdottomasti vaativin osa oli mielenkiintoisen sovittamistavan ja vasta-alkajan taitojen yhdistäminen. Se, että varsinkin 3. klarinetin stemma vaikuttaa tylsältä ja yksipuoliselta ei mielestäni ole kuitenkaan ongelma. Vaihtelevat rytmit ja iso ambitus tekisivät stemmasta hankalamman, jolloin vasta-alkajalle siitä ei enää olisi iloa.

Toinen sovituksellinen ongelma oli c-klarinetin hyppiminen stemmojen välillä. Se, ettei c-klarineti soita jotain täysin muista eroavaa tai pysy kokoajan samassa esimerkiksi kolmannen klarinetin kanssa, voi aiheuttaa sovitukseen paikoitellen epätasapainoa. Kuitenkin täysin erillisen stemman kirjoittaminen c-klarinetille on mielestäni hankalaa, koska instrumentteja ei käytetä kovinkaan yleisesti Suomessa ja yhden itsenäisen stemman puuttuminen sovituksesta muuttaisi todennäköisesti kappaleen luonnetta liikaa. 3. klarinetin stemmaa en voinut siirtää c-klarinetille suoraan: transponoidessa b-vireiseltä c-vireiselle hankalat sormitusyhdistelmät lisääntyvät, koska b-vireisen f-duuri on c-vireisen es-duuri. Vaikka opettaja voi tietysti aina muuttaa stemmoja tai kirjoittaa helpotuksia pienemmille oppilaille yhteismusisoinnissa, näin tärkeäksi kirjoittaa c-klarinetin partituuriin omana stemmana jos se erosi 3. klarinetin stemmasta. Mielestäni on tärkeää, että myös c-klarinetin soittajalla, olisi yhtäläillä muiden aloittelijoiden kanssa mahdollisuus osallistua yhteissoittoon ja saada omat, koneella

kirjoitetut nuotit. Vaikka asia voi tuntua vähäpätöiseltä olen huomannut, että käsinkirjoitetut nuotit eivät saa samaa arvostusta pieniltä oppilailta, koska ne eivät heidän mielestään ole oikeaa musiikkia.

Klarinettiryhmille on sävelletty ja sovitettu musiikkia. En ole tehnyt tätä työtä tarjotakseni samantasoista ohjelmistoa kun mitä on jo saatavissa. Sen sijaan olen halunnut antaa mahdollisuuden yhteismusisointiin myös niille, jotka osaavat vain muutaman äänen. Tämä koskee myös c-klarinetia: vaikka kaikissa opistoissa ei ole c-klarinetisteja, niin haluan että hänellekin on aivan oikea, oma stemma.

5.6 Lopuksi

Työn tekeminen avasi minulle täysin uuden tavan katsoa jo kustannettuja sovituksia. Kun etsin soitettavaa ryhmille, pystyn nyt hahmottamaan sovitukset ja niiden vaikeustason paljon aiempaa tarkemmin. Olen mielestäni myös oppinut paljon klarinetinsoiton alkeisopetuksesta. Kaikki opiskelujen aikana saamani tieto on pitänyt pilkkoa pieniksi osiksi ja koota uudelleen johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi. Tiedon soveltaminen käytäntöön sovittamisen kautta on ollut haastavaa, mutta myös hyvin palkitsevaa. Uusien asioiden oppimisen ohella jo aikaisemmin opitut asiat ovat näyttäytyneet itselleni aivan uudella tavalla.

Tehdessäni työtä puhuin aiheesta kaikkien tapaamieni klarinetistien kanssa, jotka minua kohteliaasti ja kärsivällisesti myös kuuntelivat. Sain paljon kommentteja ja ideoita, joita olen parhaan taitoni mukaan yrittänyt tässä työssä soveltaa. Toivon, että keskustelu jatkuu ja aloittelijoille ja klarinettikuoroille ylipäätänsä saataisiin lisää soitettavaa. Tilausta tuntuisi olevan.

Lähteet

Agnestig, Carl-Bertil & Pettersson, Claes-Merithz. 1963. Vi spelar klarinett. Stockholm: Gehrman.

Axelsson, Lars & Enberg, Jan. 1992. Klarinetten och jag 1: Stockholm: Thore Ehrling Music.

Brymer, Jack. 1976. Yehudi Menuhin Music guides, clarinet. New York: Schirmer Books.

Clarinet Music <http://www.1st-clarinet-music.com/clarinetfingeringchart.htm> 3.3.2006

Eskelinen, Karipekka & Pesonen, Minna-Maria & Särkimäki, Eija. 2004. Vivo klarinetti. Keuruu: Otava.

Harris, Paul. 1998. Clarinet Basics. London: Faber Music Ltd.

Maahinen <http://fi.wikipedia.org/wiki/Maahinen>(25.2.2006)

Puro, Marko. Keskustelut 23.3.2006, 31.3.2006, 7.4.2006 ja 10.4.2006.

Raasakka, Mikko. 2005. Aapelin uudet soitteet. Helsinki: Fennica Gehrman.

Silván, Olli. Keskustelut 26.3.2006 ja 2.4.2006.

Stein, Keith. 1958. The art of clarinet playing. Miami: Summy-Birchard Music.

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002. Opetushallitus.

Teerijoki, Ilkka. Keskustelut 9.9.2005, 28.10.2005, 19.12.2005, 10.2.2006, 24.3.2006 ja 7.4.2006.

Valtasalmi, Juhani. Keskustelut 10.3.2006, 7.4.2006 ja 9.4.2006.

Westphal, Frederic W. 1990. Guide to teaching woodwinds. Boston: McGraw-Hill